

*2007 წლის 2 მაისს ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდის ოფისში გაიმართა საჯარო დისკუსია თემაზე: „ჰათამზაიტ: ბოდიშის კამპანია – რატომ უნდა მოვუხადოთ ბოდიში აფხაზებს?“
გთავაზობთ დისკუსიის ჩანაწერს.*

მომხსენებლები:

მანანა ღარჯანია – ჟურნალისტთა ასოციაციის “პოსტ-ფაქტუმ” თავმჯდომარე

უჩა ნანუაშვილი – ადამიანის უფლებების საინფორმაციო და სადოკუმენტაციო ცენტრი

გიორგი ხაინდრავა – კინორეჟისორი/ „თანასწორობის ინსტიტუტი“

მოდერატორი: გოგი გვახარია

ვალტერ კაუფმანი – მოგესალმებით ბატონებო და ქალბატონებო, მე გახლავართ ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდის სამხრეთ კავკასიის რეგიონული ბიუროს დირექტორი. მოხარული ვარ, რომ მობრძანდით ჩვენს დისკუსიაში მონაწილეობის მისაღებად. დარწმუნებული ვარ, რომ დღევანდელი დისკუსია ძალიან ცოცხალი და საინტერესო იქნება. ჩვენთვის ცნობილია, და ამას „თბილისის ფორუმზე“ არსებული ინფორმაციითაც გავცანით, რომ ბევრი უკმაყოფილებას გამოთქვამს ჩვენს მიერ ამ საკითხზე დებატების გამართვის გამო. მინდა განვიმარტოთ მიზეზი, თუ რატომ გადავწყვიტეთ ამ თემაზე დისკუსიის გამართვა. აქვე მინდა განვმარტო, რომ ფორუმზე დღევანდელი თემის დაანონსებისას პატარა შეცდომა გაიპარა. კითხვა, თუ რატომ უნდა მოვუხადოთ ბოდიში აფხაზებს, ფორუმზე კითხვის ნიშნის გარეშე დაისვა.

ჩვენი სურვილია, საქართველოში, როგორც ახალგაზრდა დემოკრატიულ ქვეყანაში, დისკუსიებიც იმართებოდეს, და საამისოდ, ჩვენს ფონდში ვიწვევთ ყველას, ვინც შემოგვთავაზებს გარკვეულ თემებს დისკუსიების წამოსაჭრელად. ჩვენ სიამოვნებით დავუთმობთ ასპარეზს თქვენს მიერ შემოთავაზებულ თემებსაც.

რა თქმა უნდა, ის საკითხები, რომლებიც საქართველოში არსებულ ეთნო-პოლიტიკურ კონფლიქტებს უკავშირდება, განსაკუთრებით მტკივნეულია და შესაბამისად, ასევე მტკივნეულად განიხილება. შესაბამისად, მიმაჩნია, რომ სწორედ ასეთი თემები ღიად უნდა განვიხილოთ, ხმამაღლა უნდა ვისაუბროთ მათზე, რადგან სწორედ ამასეა დამოკიდებული ის, თუ თავად ქართულ საზოგადოება რამდენად მოახერხებს მათზე მშვიდად და უემოციოდ საუბარს, როგორ მოახერხებს საკუთარი მოსაზრებების სხვებისთვის გაცნობას. ამიტომ, გთხოვთ, მოვუსმინოთ ერთმანეთს, ვაცალოთ საუბარი და ამის საშუალებით შევქმნათ საფუძველი იმისათვის, რომ ჩავატაროთ საინტერესო და მძაფრი დისკუსია. დღევანდელ დისკუსიას გოგი გვახარია გაუძღვება.

ნიკო შაყულაშვილი – როგორც ბ-ნმა ვალტერ კაუფმანმა ბრძანა, „თბილისის ფორუმზე“ მისი წვევრების აღშფოთება კითხვის ნიშნის გაპარვამ გამოიწვია. მინდა პატარა კომენტარი გავაკეთო ამის თაობაზე. ჩვენი გაღიზიანების მიზეზი სხვა რამ იყო, კითხვის

ნიშანი არაფერ შუაშია. გაღიზიანებას დისკუსიების იმ თემებზე გამართვა იწვევს, რომლებიც მიუღებელია საზოგადოებისათვის. ამიტომ განმარტება კითხვის ნიშნის შესახებ ჩვენთვის მიუღებელია.

გოგი გვახარია – დავიწყოთ დისკუსია. მე გახლავართ მოდერატორი და შესაბამისად, მეკუთვნის შესავალი სიტყვაც. სამწუხაროდ, როგორც მოდერატორს, არ მაქვს საკუთარი აზრის გამოხატვის უფლება. მინდა გითხრა, რომ მე ერთხელ უკვე მოვუხადე ბოდიში აფხაზებს და ამის კიდევ ერთხელ გაკეთებას აღარ ვაპირებ. ჩემი ბოდიშის მიზეზი კი ის იყო, რომ პირადად მქონდა უკმაყოფილების გრძობა საკუთარი თავის, როგორც ჟურნალისტის, საქციელის გამო. აქ იმყოფება ბ-ნი პაატა ზაქარეიშვილი. მან იცის არასამთავრობო ორგანიზაციების ადლერში გამართული შეხვედრის შესახებ. მინდა გითხრა, რომ აფხაზები ჩვენთან პირისპირ შეხვედრისას, ცალ-ცალკე, ყოველთვის ქართულად საუბრობდნენ, როგორც კი ერთად აღმოჩნდებოდნენ, საუბარი რუსულ ენაზე წარმართებოდა. მე ყველა ეს საუბარი ჩავიწერე და თბილისში დაბრუნებულმა, რადიო „თავისუფლებისთვის“ სიუჟეტი მოვამზადე. მის ეთერში გასვლას სოხუმიდან ზარი მოჰყვა. მე მითხრეს, რომ არაკორექტულად მოვიქცევი. აღმოჩნდა, რომ ეს ადამიანები, რომლებსაც შევხვდი, ჩვენთან, ქართველებთან საუბრის გამო, აფხაზეთის უშიშროებაში დაიბარეს და გაკიცხეს, შესაძლოა, ფიზიკური შეურაცხყოფაც მიაყენეს. მე მაშინ, რა თქმა უნდა, ბოდიში მოვიხადე. იმიტომ რომ, მართლაც, არ შეიძლება ჩაწერო ადამიანი, რომელმაც წინასწარ არ იცის ამის შესახებ. თუმცა, იქიდან დაბრუნებულმა, მაშინვე ვთქვი, რომ ასეთ დისკუსიებში მონაწილეობას აღარ მივიღებდი.

დისკუსია, რომელიც ამ დარბაზში ტარდება, ჩემი აზრით, შეუძლებელია, ჩატარდეს დღევანდელ აფხაზეთში. ის, რომ ჩვენ შეგვიძლია გავმართოთ ასეთი დისკუსიები, განსხვავებით ჩვენი თანამოქალაქეებისაგან, შეგვიძლია ხმამაღლა ვისაუბროთ ამ თემებზე, მოვუსმინოთ ერთმანეთს, გავიზიაროთ, ან არ გავიზიაროთ აქ გამოთქმული აზრი, ჩემში სიამაყეს იწვევს. ერთადერთი, რასაც გთხოვთ, დავაცალოთ ერთმანეთს ლაპარაკი. მოხარული ვიქნები, თუ ცოცხალი საუბარი გამოგვივა. სიტყვას გადავცემ ქ-ნ მანანა დარჯანიას.

მანანა დარჯანია – გამარჯობათ. მე გახლავართ ჟურნალისტი აფხაზეთიდან. 26 სექტემბრამდე სოხუმში ვიყავი და ომის მთელმა ბატალიებმაც და ომამდელმა დაძაბულმა ვითარებამაც ჩემს თვალწინ ჩაიარა. ეს იყო ჩემი ცხოვრება და დღესაც ამით ვარ დაკავებული. როგორია ჩემი პოზიცია – ჩემი მდგომარეობა მაძლევს უფლებას თქვენს წინაშე გულწრფელი ვიყო და გამოვხატო არა მარტო ჩემი, არამედ საზოგადოების გარკვეული ნაწილის პოზიციაც. აფხაზებთან რომ ბოდიში მოსახდელი გვქონდა, ამას ომის პერიოდშივე მივხვდი. ომი საშინელებაა, ბევრი სიბინძურე ვნახე, და ბევრი ამბობს, რომ ეს ომის კანონია; მთავარია, რომ სამწუხაროდ, ეს ყველაფერი მოხდა. ხშირად მიკითხავენ საკუთარი თავისთვის, ჩემი აფხაზი კოლეგა რომ შემხვედროდა, გუდაუთის მეორე მხარეს მყოფი, რას ვეტყვოდი ერთმანეთს. იცით, როგორ დავცილდით? ომის დაწყების დღეს ზღვის სანაპიროზე ვიყავით გასულები და იქ ვეკითხებოდი ჩემს კოლეგას, რა გვქონდა გასაყოფი ან რას ვერჩოდით ერთმანეთს. მან მიპასუხა, რომ ამ კითხვის დასმა უკვე დავვიანებული იყო, რომ ამაზე აღრე უნდა გვეფიქრა. მათი ბოლო სიტყვები კი ასეთი შინაარსის იყო, რომ ისინი არ დანებდებოდნენ მომხდურს, უკანასკნელ წუთამდე შეეცდებოდნენ თავისის გატანას, რადგან სხვა შემთხვევაში, მათი თქმით, საქართველო მათ გადაუვლიდა.

სოხუმიდან ჩამოსვლის შემდეგ მე პირველი ჟურნალისტი ვიყავი, რომელსაც მომეცა საშუალება უშუალოდ გავსულიყავი კონტაქტზე აფხაზ კოლეგებთან. თუმცა, ჩემი და მოსკოვში მყოფი რუსლან ჰაშიგის სატელეფონო საუბარის შესახებ თავიდანვე მითხრეს, რომ უნდა ჩაწერილიყო. ვფიქრობ, ეს აზრი ჟურნალისტთა ფედერაციიდან იყო, ეტყობა აინტერესებდათ რას ვეტყვოდი ერთმანეთს მე და აფხაზი ჟურნალისტი. შემდეგ ავსტრიაში მოვხვდი, არასამთავრობო ორგანიზაციების შეხვედრაზე და იქ საოცარი რამ მოხდა –

ერთხელ „აკვარიუმი“ გვათამაშეს. ეს როლური თამაშია, აფხაზები წრეში ჩასვენ, მათ უკან ჩვენ, ქართველები ვისხედით, შემდეგ გავცვალეთ ადგილები. აფხაზებმა, ქართველების როლის გათამაშებისას ასეთი რამ თქვეს: იქნებ ჩვენ აფხაზებს ბოდიში უნდა მოვუხადოთო. ამან მაშინ ჩემზე ძალიან იმოქმედა და ჩემს აფხაზ კოლეგას ვუთხარი, რომ დადგებოდა დრო, როდესაც ჩვენი საზოგადოება მართლა მოიხდიდა ბოდიშს. ამის შესახებ შემდეგ კიდევ გვქონდა საუბარი. მათი აზრით, მე ამ სიტყვების თქმას ქართულ საზოგადოებაში ვერ გავბედავდი, თუმცა მე მაშინვე ვუთხარი მათ, რომ ჩემს საზოგადოებაშიც ვიტყვოდი ამის შესახებ.

მას შემდეგ წლები გავიდა. მახსოვს, ჩვენ ბლოკადის წინააღმდეგაც გავილაშქრეთ. ბლოკადის მოხსნის აუცილებლობაზე გაკეთებულმა განცხადებებმა ჩვენი საზოგადოების მხრიდან უარყოფითი დამოკიდებულება გამოიწვია. თუმცა, ამას ჩვენთვის ხელი არ შეუშლია, გამოგვეთქვა ჩვენი აზრი. ჩვენ ისიც კი გვითხრეს, რომ აფხაზების წინაშე კარგები გვინდოდა გამოვჩენილიყავით. ჩვენ კი ვამბობთ, რომ ეს ბოდიში ჩვენს საზოგადოებას უფრო სჭირდება, ვიდრე აფხაზურს (*დარბაზიდან – რისთვის ბოდიში?*). ვიმეორებ, ბოდიში, პირველ რიგში, ჩვენს საზოგადოებას სჭირდება, თუნდაც ჩადენილის გასაცნობიერებლად. და მერე სჭირდებათ აფხაზებს, რომლებმაც დღეს ეს ბოდიში, შესაძლოა, უკვე აღარც მიიღონ (*დარბაზიდან – რა გავაკეთეთ?*). რა გავაკეთეთ? - ის, რომ ომით შევედით, მეტი არაფერი. საომარი მოქმედებები ჩვენ, ქართველებმა წამოვიწყეთ (*დარბაზიდან – ვის წინააღმდეგ? ეს ტყუილია!*). არ მითხრათ, რომ ჩვენ რუსებს ვეომებოდით (*დარბაზიდან – აბა, ვის ვეომებოდით, ქალბატონო?*). ვინ იდგა თქვენს წინაშე, რუსი თუ აფხაზი? აფხაზი იდგა (*კვლავ დარბაზიდან – არა, ჩვენი მტერი რუსი იყო, რუსის პასპორტით*). არავითარ შემთხვევაში. იმ აფხაზს ვბეძე არ უდევს რუსეთის მოქალაქის პასპორტი. და თუ დღეს აფხაზები რუსეთისკენ იყურებიან, ეს იმის ბრალია, რომ მათ ქართველების იმედი არა აქვთ.

გოგი გვახარია – სიტყვას ბ-ნ უჩა ნანუაშვილს გადავცემ.

აქვე ერთ საკითხს მინდა შევეხო – რას ნიშნავს ქართული საზოგადოება? იქნებ, ქნმა მანანამ მოგვიანებით გვიპასუხოს, რომელ საზოგადოებას გულისხმობს. რომელმა საზოგადოებამ უნდა მოიხადოს ბოდიში, და საერთოდ, თუ არსებობს დღეს ასეთი ინსტიტუტი?

უჩა ნანუაშვილი – როდესაც დავიწყეთ კამპანია „ბოდიში“, როცა შევედქით ჩვენი მიმართვის გავრცელებას, მაშინვე ვიცოდით, რომ ამას არაერთგავროვანი რეაქცია მოჰყვებოდა. არც იმას გამოვრიცხავდით, რომ ამას შესაძლოა კონფლიქტის გამწვავებაც კი გამოეწვია. მაგრამ ადრე თუ გვიან რაღაც სიტყვები უნდა თქმულიყო.

მინდა, ვიდრე ძირითად თემაზე დავიწყებდე საუბარს, რადგან აქ ბევრი არ მიცნობს, მოკლედ გაუწყობთ რამდენიმე ფაქტის შესახებ. ომის დაწყების პერიოდში, 90-იანი წლების დასაწყისში, თბილისში ომის შეჩერების და ძალადობის აღკვეთის მოთხოვნით რამდენიმე საპროტესტო აქცია მოეწყო. ჩვენ მაშინ პროკლამაციებსაც ვავრცელებდით, სადაც ეწერა, რომ ომი პროვოკაციული იყო და რომ არ უნდა დაწყებულიყო. ჩვენ, როგორც შეგვეძლო, წინააღმდეგობას ვუწევდით ქართველი ბიჭების სოხუმში წასვლასაც. საპროტესტო აქციების ჩატარების გამო უშიშროებაში რამდენიმე დღით დაგვაკავეს კიდევ.

მას შემდეგ 15 წელი გავიდა და მიმაჩნია, რომ დროა, წლების განმავლობაში საზოგადოებაში დაგროვებულ კითხვებს პასუხი გაეცეს. დღესაც ასევე ვფიქრობ, რომ ეს ომი პროვოკაცია იყო და ის თავიდან უნდა აგვეცილებინა. ამისათვის დაიწყო ჩვენმა ორგანიზაციამ “ბოდიშის კამპანია”. ჩვენ ბოდიშს ვიხდით იმის გამო, რომ ვერ შევაჩერეთ ომი. ბოდიშს ვიხდით იმის გამოც, რომ ალბათ მეტის გაკეთება შეგვეძლო და ვერ გავაკეთეთ. ბოდიშს ვიხდით იმის გამო, რომ ჩვენი უმოქმედობით და იმით, რომ თავს ვიკავებდით აქტიურობისაგან, ხელი შევუწყეთ ამ ომის გაგრძელებას და შედეგად მივიღეთ დღეს არსებული სიტუაცია. და ბოლოს, ბოდიშს ვიხდით იმის გამო, რომ ჩვენ, ქართველები,

აფხაზებთან შედარებით, მრავალრიცხოვანი ერი ვართ და როცა გვაქვს პრეტენზია სიძლიერეზე, მსოფლიოში ცნობილ დიდ კულტურაზე, უფრო მეტი პასუხისმგებლობა გვმართებდა და ჩვენ ეს ვერ შევძელით. უკანასკნელი თვეების განმავლობაში საქართველო-რუსეთის დაძაბულ ურთიერთობას რომ თვალი გადავავლოთ, ვნახავთ, რომ მსოფლიო საზოგადოებრიობის სიმპათიურ დამოკიდებულებას საქართველოს მიმართ ჩვენი დაჩაგრულ მდგომარეობაში ყოფნაც იწვევს. ამავე ლოგიკით, ნებისმიერმა დაძაბულობამ ქართველ და აფხაზ ხალხს შორის, შესაძლოა მსოფლიო საზოგადოებრიობის მხრიდან ასეთივე განწყობილება გამოიწვიოს, რადგან ჩვენ აფხაზებთან შედარებით, უფრო ძლიერი ერი ვართ.

მინდა ჩვენს მიერ დაშვებულ შეცდომებზე ვისაუბროთ. შეცდომა კი ბევრი დავუშვით ამ წლების განმავლობაში. დარბაზში ვხედავ ეროვნული მოძრაობის წარმომადგენლებს. შეგახსენებთ, რომ სწორედ ეროვნული მოძრაობის საწყის ეტაპზე ვახერხებდით, არ წამოვგებულყავით პროვოკაციაზე. თუნდაც 9 აპრილის აქციები გავიხსენოთ, რომლებიც სწორედ ეთნიკური დაპირისპირების კუთხით დაიწყო, მაგრამ შემდეგ სწორი მიმართულებით განვითარდა. ბევრი რამ, რაც გაკეთდა საქართველოს დამოუკიდებლობის მისაღწევად, ამ სწორი მიმართულების შედეგია. თუმცა შემდეგ შეცდომები მაინც იქნა დაშვებული. თქვენი აზრით, იყო თუ არა მართალი ეროვნული მოძრაობის ის ფრთა, რომელიც თავიდანვე აცხადებდა, რომ რუსეთთან, ანუ აფხაზებთან და ოსებთან დაპირისპირება, საქართველოსთვის კარგ შედეგს არ მოიტანდა? ეროვნულმა მოძრაობამ გარკვეულ ეტაპამდე მოახერხა აფხაზებთან და ოსებთან ურთიერთობის შენარჩუნება და ომის თავიდან აცილება. მაგრამ, სამწუხაროდ, რაღაც ხნის შემდეგ ეს ვეღარ მოხერხდა. ახლა ამას ვეღარ შევცვლით.

ჩემი აზრით, საქართველოში აუცილებლად უნდა დაიწყოს დისკუსია თემაზე, თუ რა მოხდა სინამდვილეში 1992 წელს, იყო თუ არა სწორი ნაბიჯი ქართველების აფხაზეთში შესვლა და ომის დაწყება. თუ იყო სხვა გზებიც, რომლებსაც შეეძლო ომის თავიდან აცილება? ან, შეგვეძლო თუ არა რაიმეს გაკეთება უკვე დაწყებული ომის შესაჩერებლად? იყო თუ არა საამისოდ ყველა რესურსი გამოყენებული? მე ვფიქრობ, რომ ისინი არ ყოფილა გამოყენებული და დღეს ეს ყველაფერი კარგად ჩანს. ჩანს ისიც, რომ ქართველ და აფხაზ ხალხს დღეს უჭირს საერთო ენის გამონახვა. მაგრამ თვითონ ქართველებიც კი ვერ ვპოულობთ საერთო ენას.

ჩვენი კამპანია აფხაზი ხალხისადმი მიმართვით დავიწყეთ. თქვენ შეგიძლიათ გაეცნოთ ამ ტექსტს. ამ მიმართვას ლაიტმოტივად გასდევს ქრისტიანული სიყვარული. ჩვენ დარწმუნებულები ვართ, რომ მიტევების და სიყვარულის გარეშე ყველაფერს აზრი ეკარგება. თუ არ შევაფასეთ ის მოვლენები და არ შევეცადეთ ურთიერთობის უშუალოდ აფხაზებთან დამყარებას, კონფლიქტების მოგვარებაზე, სამშვიდობო პროცესებსა და დიალოგზე საუბარი ზედმეტია. სამწუხაროდ, ჩვენმა კამპანიამ დაადასტურა, როგორც სახელმწიფოს, ასევე საზოგადოების დიდი ნაწილის კვლავ ანტაგონისტური დამოკიდებულება აფხაზების მიმართ. ამის ფონზე სამშვიდობო პოლიტიკა მხოლოდ ცარიელი რიტორიკაა, რეალურად კი კვლავ მილიტარისტულ განწყობილებასთან გვაქვს საქმე. კვლავ გაიგონებთ საუბარს აფხაზეთის ომით და ძალადობით დაბრუნებაზე და ჩვენ სწორედ ამის წინააღმდეგნი ვართ. 15 წელი საკმარისია ამ ხნის განმავლობაში გაჩენილი კითხვების დასასმელად. შეკითხვები აქვს ახალგაზრდა თაობასაც, მათ, ვისაც 15 წლის წინ არ ჰქონია საშუალება, თავად გასცნობოდა იმ მოვლენებს. მათ აინტერესებთ, რა მოხდა. და ჩვენ უნდა გადავდგათ ნაბიჯები, უნდა დავიწყოთ ამ შეკითხვებზე პასუხის გაცემა.

რაც შეეხება ბოდიშს, ის ბევრს მოუხდია. დავასახელებ, თუნდაც გერმანიის და პოლონეთის მაგალითს, როდესაც ომის შემდეგ გერმანელმა ხალხმა ბოდიში მოუხდა პოლონელ ხალხს. შემდეგ უკვე, თავის მხრივ, პოლონელებმაც მოიხადეს ბოდიში და თქვეს, რომ რაღაცაში ისინიც იყვნენ დამნაშავეები. გავიხსენოთ გერმანელებისა და ფრანგების ურთიერთობაც (დარბაზიდან – ეს სხვადასხვა თემებია). გეთანხმებით, სხვადასხვა თემებია, მაგრამ აქ პრინციპზეა საუბარი. როდესაც ოჯახში იძაბება ურთიერთობა, რა არის ამ დროს გამოსავალი? ერთია გაცილება, მეორე, უფრო რთული, კომპრომისის და ურთიერთობის გზაა.

ვფიქრობ, რომ ასეთ დროს, ვინც უფრო ძლიერია, ვისაც მეტი გამოცდილება და ცოდნა, მეტი სულიერება და სულგრძელობა გააჩნია, ყოველთვის ის დგამს ნაბიჯს კონფლიქტის დასაძლევად და ოჯახის შესანარჩუნებლად. დარწმუნებული ვარ, რომ ღირდა ამ კამპანიის წამოწყება. ჩვენ ამ დისკუსიის საზოგადოების სხვადასხვა ფენებში გასაგრძელებლად ბევრ სხვა ღონისძიებასაც ვგეგმავთ. გარკვეული ღონისძიებები გატარდება აფხაზური კულტურისა და ენის პოპულარიზაციისთვისაც, რომელსაც, სხვათა შორის, საქართველოში სახელმწიფო სტატუსი აქვს, თუმცა საამისოდ არაფერი გაკეთებულა. კიდევ ერთი მაგალითი მინდა მოვიყვანო. რამდენიმე დღის წინ დაებრუნდი პორტუგალიიდან, სადაც წარმოშობითი რანელმა, პარიზში მცხოვრებმა ადამიანმა, როდესაც გაიგო, რომ ქართველი ვიყავი, ქართველების წინააღმდეგ თავისი წინაპრების ნამოქმედარისთვის ბოდიში მომიხადა. ის ადამიანი არ იყო ვალდებული ეს გაეკეთებინა, არც მე მქონდა უფლება მის მიმართ უარყოფითი განწყობილება მქონოდა. მან ბოდიში მოუხადა ყველა ქართველს იმისთვის, რაც მისმა წინაპრებმა გააკეთეს.

ჩვენ უნდა დავივიწყოთ წარსული. უნდა შევეშვათ მომხდარზე ფიქრს და ვიფიქროთ საერთო მომავალზე, ვიფიქროთ იმ გზებზე, რომლებიც ჩვენ გაგვაერთიანებს. ერთად უნდა მოვძებნოთ ეს გზები.

გოგი გვახარია – ვიდრე ბ-ნ გოგას გადავცემდე სიტყვას, იქნებ ერთი საკითხი დავსვა. აქ უკვე იყო საუბარი ომის 1992 წელს დაწყებაზე. თუ გვსურს, რომ არ იყვნენ ანტაგონისტურად განწყობილი ადამიანები, იქნებ ისიც ვთქვათ, რომ ეს ომი გაცილებით უფრო ადრე დაიწყო. ასევე, მინდა ვთქვა, რომ, როგორც მოდერატორს, არ მაქვს საკუთარი აზრის გამოთქმის უფლება, მაგრამ, ჩემი აზრით, ბოდიში ინტიმური, ინდივიდუალური აქტია და მასების მიერ მასებისთვის ბოდიშის მოხდა, საბჭოთა კავშირს მაგონებს.

უნა ნანუაშვილი – ომი ჯერ ადამიანების გულებში იწყება და შემდეგ ჰპოვებს გარეგნულ გამოხატულებას. ცხადია, ომი მანამდე დაიწყო და მას თავისი ობიექტური და სუბიექტური მიზეზები ჰქონდა. თუმცა, მე მაინც ვფიქრობ, რომ ჩვენ შეგვეძლო მისთვის წინააღმდეგობის გაწევა. როდესაც საზოგადოებაში რაღაც ხდება, ადამიანს აქვს საშუალება საკუთარი პოზიცია გამოხატოს მის მიმართ. თუ არ ეთანხმება, მას შეუძლია რაიმე ნაბიჯი გადადგას. შეუძლია, მაგრამ, სამწუხაროდ, ყოველთვის სხვის მაგალითს ელოდება. სწორედ ეს არის ხშირ შემთხვევაში ჩვენთვის დამღუპველი. ბოდიში კი, მხოლოდ მორალური აქტია. მე საკუთარი თავის წინაშე ვიხდი ბოდიშს იმისთვის, რომ ვერ შევაჩერეთ ომი. რა თქმა უნდა, ეს ინდივიდუალური აქტია. ბევრი იმასაც ამბობს, რომ ბოდიშს მხოლოდ იმ შემთხვევაში მოიხდის, თუ აფხაზებიც ასევე მოიქცევიან. მაგრამ ეს მათი გადასაწყვეტია. ჩვენ ეს კამპანია იმ იმედით არ დაგვიწყია, რომ ხვალვე მოვა აფხაზი და ჩვენს ბოდიშს ბოდიშით უპასუხებს. ვიმეორებ, ეს მათი გადასაწყვეტია. ჩვენ, უბრალოდ, გვინდა, პირველ რიგში, მართლები ვიყოთ საკუთარი თავის წინაშე (*დარბაზიდან – ვინ ჩვენ? ვის გულისხმობთ?*). მე მხოლოდ ჩვენი ორგანიზაციის, ადამიანის უფლებათა და სადოკუმენტაციო ცენტრის სახელით ვსაუბრობ.

გოგა ხაინდრავა – სამწუხაროდ, მე არ მქონია საშუალება აქ მოსვლამდე გაცნობილი თქვენს მიმართვას, მართალი გითხრათ, არც ვიცოდი თქვენი ორგანიზაციის არსებობის შესახებ, ამიტომ, ბუნებრივია, თქვენს მიმართვაზე კომენტარს ვერ გავაკეთებ. აბსოლუტურად ვეთანხმები ბ-ნ გოგის. ეს ძალიან ინტიმური თემაა. ბოდიშის საჯაროდ მოხდა შეუძლებელია. ყველა ადამიანმა თავისთვის უნდა გადაწყვიტოს, არის თუ არა მზად ამისთვის და აქვს თუ არა საამისო მოტივაცია.

14 აგვისტოს აფხაზეთში სამხედრო ფორმირებების შეყვანა რომ სიგიჟე და, უფრო მეტიც, დანაშაული იყო, ეს ცხადია. და იგი, სამწუხაროდ, დღემდე არ არის სათანადოდ შეფასებული. გამოსაძიებელი კი არაფერია. მას აღარ სჭირდება გამოძიება, ყველაფერი

ისედაც ნათელია. სათანადო განაჩენი უნდა იყოს გამოტანილი ყველა იმ ადამიანის მიმართ, და მათ შორის საკუთარ თავსაც ვგულისხმობ, იმიტომ რომ მაშინ დროებითი მთავრობის წევრი ვიყავი, ყოველივე იმისთვის, რაც იქ მოხდა. ორივე მხრიდან უამრავი დანაშაულია ჩადენილი და მე ამის აღიარება არ მერიდება. შეიძლება, ის ყველაფერი პიროვნულად არ ჩაგვიდენია, მაგრამ ჩვენ ამ ამბების მონაწილეები ვიყავით. თუმცა, ესეც ინტიმური საკითხია. სხვა საქმეა, გვინდა თუ არა მომხდარის შეფასება და დაპირისპირების გამოძწვევი მიზეზების დადგენა. დაპირისპირება, ომი და ჩხუბი არასოდეს არ ხდება ცალმხრივად. ბუნებრივია, დამნაშავე ყოველთვის ორივე მხარეა. ის, რომ ქართულმა საზოგადოებამ და ქართულმა სახელმწიფომ იმ პერიოდში ვერ ნახა საკუთარ თავში ვერც სიბრძნე, ვერც ჭკუა და გონება იმისთვის, რომ თავი აეცილებინა დაგებული ხაფანგისთვის, და უფრო მეტიც, თვითონ, საკუთარი ნებით ჩარგო ამ ხაფანგში თავი; და ამდენი წელია, იტანჯება ამდენი ადამიანი, განსაკუთრებით კი, აფხაზეთში მაცხოვრებელი ადამიანების კისერზე გადაიარა ამ ყველაფერმა, ესეც ნათელია. მაგრამ მეორე მხრივ, როდესაც ამ საკითხს ვაყენებთ, არც ის 300 ათასი ადამიანი უნდა დავივიწყოთ, რომელსაც ამდენი ხნის განმავლობაში არც ერთი მხარისგან არ მიუღია შეკითხვებზე პასუხი. მათი მოტივაციის გაუთვალისწინებლად ძალიან გაგვიძნელებდა ამ თემაზე საუბარი.

ქართულ მხარეს დამნაშავედ მივიჩნევ იმისთვის, რაც დღეისთვის მივიღეთ. ომს და მის მწარე შედეგებს ვგულისხმობ, და ყოველთვის მომხრე ვარ იმისი, რომ პირველ რიგში, საკუთარ თავში ვეძებთ შეცდომები და ბრალეულობა მომხდარის გამო. მით უმეტეს, რომ ერთად ერთი, რასაც ვიზიარებ თქვენი ნათქვამიდან, არის ის, რომ აფხაზეთი ჩვენი სახელმწიფოს ნაწილი იყო, ჩვენ მეტნი ვიყავით, ეს ჩვენი ქვეყანა, ჩვენი სახლი იყო და საკუთარ ოჯახში, საკუთარ ქვეყანაში მომხდარშიც, პირველ რიგში, სწორედ ოჯახის თავი, ჩვენ, ქართველები ვიყავით დამნაშავეები. ამიტომ, როცა ასეთ თემებზე ვსაუბრობ, ხშირად განვიცდი სირცხვილის გრძნობას, გინდა იყვნენ იქ აფხაზები და გინდა არა. იმისთვის რომ მე სირცხვილის გრძნობა მტანჯავდეს, სულ არ არის საჭირო მათი ყოფნა. მე მონაწილე ვარ იმ ამბების და საკუთარი თვალთ მამკეს ნანახი ის ყველაფერი. ბუნებრივია, ჩვენ ერთმანეთისკენ გზა უნდა ვიპოვოთ. ეს გზა კი ყოველთვის მიტევებისა და საკუთარი დანაშაულის გააზრებაზე გადის, მაგრამ მე თავზე ფერფლის დაყრის წინააღმდეგი ვარ.

ყველაფერი მხოლოდ ჩვენი საზოგადოების კისერზე არ ყოფილა. ძალიან ბევრი რამ ვერ მიპატიებია როგორც ჩვენთვის, ჩვენი საზოგადოებისათვის, ისე აფხაზებისთვის. გამიჭირდება ამაზე საუბარი, თუ არ მეცოდინება, თუ როგორია მათი განწყობილება. მე ხშირად მქონია საშუალება მათთან მესაუბრა, ხშირად პირისპირაც, ერთი-ერთზე გვისაუბრია და ყოფილა შემთხვევები, როდესაც მათ თვალბეჭდში ამომიკითხავს სინანული, და ყოფილა შემთხვევებიც, როდესაც ეს სინანული ვერ ამომიკითხავს. ეს ჩემთვის, რა თქმა უნდა, მტკივნეულია. ასევე გეუგებარია, როდესაც ვერ ვხედავ სინანულს მომხდარის გამო ქართველების თვალბეჭდში. მით უმეტეს, აბსოლუტურად გაუგებარი და მიუღებელია ჩემთვის და ყოველთვის პირველი მოწინააღმდეგე ვიქნები ქართული აგრესიულობის, პატრიოტული შეძახილებით შენიღბული აგრესიულობისა 15 წლის შემდეგ, მას შემდეგ რაც საკუთარი უგუნურობის გამო ქვეყანა თავზე დაგვექცა (*დარბაზიდან – ტერიტორიის დაბრუნება აგრესიისა?*). მე ტერიტორიის დაბრუნებას არ ვგულისხმობ. მე კონკრეტულ ადამიანებზე ვლაპარაკობ. ტერიტორიის დაბრუნებას ყვირილი კი არ სჭირდება, შრომა და გული სჭირდება, პირველ რიგში. ძალიან რთულად არის საკითხი დასმული. ვფიქრობ, არც კონტექსტია მაინცდამაინც სწორად ნაპოვნი, თუმცა, ვეთანხმები გოგის, თავისთავად, მეც ძალიან მიხარია, რომ საქართველო ყალიბდება საზოგადოებად, სადაც მსგავს თემებზე დისკუსია შესაძლებელია. შეიძლება ის მწვავეც იყოს, მაგრამ ეს იმის ნიშანია, რომ ჩვენ წინ მივდივართ და არ ვრჩებით შუა საუკუნეებში. გმადლობთ.

გოგი გვახარია – ალბათ კარგი იქნება, თუ ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდში სპეციალურად გაიმართება დისკუსია რუსეთის როლზე ქართულ-აფხაზურ კონფლიქტში, ამიტომ დღეს, გთხოვთ, ამ თემაზე ნუ ვისაუბრებთ. გპირდებით, ამ თემაზეც გაიმართება დისკუსია.

უცნობი მამაკაცი – თემა არასწორად მიგყავთ. არა შეიძლება საუბარი ქართულ-აფხაზურ და ქართულ-ოსურ კონფლიქტზე. თემა სპეციალურად მიგყავთ ჩიხისკენ.

გოგა ხაინდრავა – ძალიან გთხოვთ, ნუ მოიტყუებთ თავს. აფხაზეთში აფხაზები გვემბობოდნენ, ოსეთში კი, ოსები, და ომიც მათ მოგვიგეს.

უცნობი მამაკაცი – ისინი საქართველოს წინააღმდეგ რუსეთის მხარეზე იბრძოდნენ.

გოგა ხაინდრავა – ის ბიჭები, რომლებიც აფხაზეთის მიწაში წვანან, აფხაზებს ეომებოდნენ და აფხაზების ტყვეით დაიხოცნენ.

მანანა დარჯანია – შეგახსენებთ ომის დაწყების პირველ დღეს. ეს, იცით, რა იყო? როგორც კი იწყეს ხიდზე გადმოსვლა ქართულმა ფორმირებებმა, გამოცხადდა თუ არა ამის შესახებ აფხაზეთის ტელევიზიით, ტელევიზიის მთელი შენობა დაახლოებით ორ საათში აივსო აფხაზი მონადირეებით. ჩემთვის თავიდან ეს ყველაფერი ძალიან გაუგებარი იყო. მაშინ მთავარმა რედაქტორმა მითხრა, რომ აფხაზები შენობის მტრისგან დასაცავად დაიბარეს. მე იქ რუსი არ მინახავს. ვიცი, რომ იყვნენ დაქირავებული მებრძოლები, ტყვედაც აიყვანეს რამდენიმე, მაგრამ ეს ერთეული შემთხვევა იყო. სხვა ამბავია ღირიჟორობა. რუსეთის როლი, რა თქმა უნდა იყო, მაგრამ ერთმანეთის პირისპირ ქართველი და აფხაზი ბიჭები იღუპებოდნენ. ტექნიკა ორივე მხარეს რუსული გვყავდა, ამას ვერსად გავექცევით.

ნოდარ ნათაძე, სახალხო ფრონტის თავმჯდომარე – მომხდარს ყველანი ერთნაირად ვაფასებთ, მაგრამ მას მეთოდოლოგიურად წინ უსწრებს ფაქტების დადგენა. ფაქტები კი ასეთია – ომი რუსეთის ღირიჟორობით ერთად დაიწყო შევარდნაძემ და არძინბამ. აფხაზეთში სპეციალურად იმარცვებოდა მატარებლები და შევარდნაძემ ამ მოტივით, რკინიგზის დასაცავად იქ, არძინბასთან შეთანხმებით, შეიყვანა ჯარი. არძინბა იმ დროისთვის გავიდა სოხუმიდან. ფიზიკურად შექმნეს დაპირისპირება შეიარაღებულ ქართველებსა და შეიარაღებულ აფხაზებს შორის. შევარდნაძეს ამაზე პანიკა არ აუტეხავს. როცა ორი შეიარაღებული ჯგუფი დგას ერთმანეთის პირისპირ, იქ ცეცხლი აუცილებლად გაიხსნება. ცეცხლი კი პირველებმა, რუსეთის რეჟისურით, აფხაზებმა გახსნეს. ეს აგუძერასთან მოხდა და დოკუმენტური მასალა ამის შესახებ დაიბეჭდა გაზეთში „საქართველო“. ომი უკვე სახეზეა. ასე რომ, შევთანხმდეთ, ეს ომი, რუსეთის რეჟისურით, არძინბამ და შევარდნაძემ წამოიწყეს. რაც შეეხება შეიარაღებული კონფლიქტის ოჯახურ კონფლიქტთან შედარებას, ეს პრიმიტიული მსჯელობაა. ასეთი სიტუაციის გასარკვევად ოჯახის მაგალითის მოყვანა დაუშვებელია. მსჯელობა საჭიროა გეო-სტრატეგიული და სამხედრო კატეგორიებით. ყველაზე ანტიქართული და ამორალური პოზიცია კი, რაც დღეს არსებობს, “რესპუბლიკელთა” პოზიციაა. თუ გინდათ, რომ მსჯელობამ შედეგი გამოიღოს, მიეცით მას ფუნდამენტური, ღია დისკუსიის სახე.

გულიკო ურუშაძე, იურისტი, განათლების ეროვნული კავშირი – აფხაზეთში 1971 წელს ჩავედი. პავლე ინგოროყვას წიგნის წაკითხვის შემდეგ, ერთი სული მქონდა, როდის დავამთავრებდი უნივერსიტეტს, რომ აფხაზეთში წავსულიყავი. თბილისშიც შემიძლო დარჩენა, მაგრამ მე ის შიში გადმომედო, რომელიც ამ წიგნში იყო ჩადებული. არავის მოსვლია აზრად მოვლენებისთვის ამ წიგნში გატარებული აზრის ფონზე შეეხედა. ომი ორი

საუკუნის წინ დაიწყო. ეს იყო საინფორმაციო-ისტორიული ომი. ჩვენი ისტორიის გაყალბების ფონზე დაიწყო ომისთვის საძირკვლის ჩაყრა. ძალიან ძნელი გადასაწყვეტია, ვის აქვს დღეს ბოდიში მოსახდელი. ომის დაწყების პერიოდში ეროვნული ძალები რომ ისე ძლიერი ყოფილიყო, ისინი აფხაზეთის ომს არ დაუშვებდნენ. უბრალო ლოზუნგებად არ უნდა ისროლოთ ასეთი ფრაზები. ამ საკითხს შესწავლა სჭირდება. უნდა გამოიყოს რამდენიმე ადამიანი, რომელიც შეისწავლის, რა და როგორ გაკეთდეს. ბოდიში ქართველ და აფხაზ ერებთან მთავრობას აქვს მოსახდელი ყოველივე იმის გამო, რაც მოხდა.

ზურაბ ბარბაქაძე, ომის მონაწილე – მე არასდროს მიბრძოლია არც ეთნიკური აფხაზის და არც ეთნიკური ოსის წინააღმდეგ. მე საკუთარ სამშობლოს რუსეთისგან ვიცავდი. ის ხალხი რუსეთის მხარეს იდგა და საქართველოს ებრძოდა. ჩემთვის მათ ეთნიკურ წარმომავლობას მნიშვნელობა არა აქვს. ეს არ არის ეთნოკონფლიქტი. ეს ყველაფერი 1921 წელს, ოკუპაციის შემდეგ დაიწყო. და ყველაფერზე პასუხისმგებელიც ოკუპანტია. ჩვენ ბოდიში ელუარდ შევარდნაძემ უნდა მოგვიხადოს, რომელმაც პასუხიც უნდა აგოს თავის ნამოქმედარზე. ჩემს გვერდით, ერთ დღეს, ერთ საათში, 25 კაცი დაიღუპა. ეს სისხლი ელუარდ შევარდნაძის კისერზეა. თუ თქვენ მე ბრალს მიყენებთ, რომ მე ეთნიკური ნიშნით ვზოცავდი ხალხს, ადმარით სისხლის პასუხისმგებლობის საქმე და პასუხი მაგებინეთ. ბ-ნო გოვა, როდესაც სახელმწიფო მინისტრი იყავით, მაშინაც ფიქრობდით იმაზე, რომ აფხაზებისთვის ბოდიში გვქონდა მოსახდელი?

გოვა ზაინდრავა – მართალია, მე მაშინ ხელისუფლებაში ვიყავი, მაგრამ ამას რა საერთო აქვს ბოდიშის მოხდასთან?

უცნობი მამაკაცი – დევნილებს ვინ უნდა მოუხადოს ბოდიში? თუ ჩვენ აფხაზებს მოვუხდით ბოდიშს, ამათ რა დააშავეს?

სიმონ კობაძე, ომის მონაწილე – გავიხსენოთ 1989 წლის 15 ივლისი, უნივერსიტეტის გახსნის პერიოდი, ვოვა ვეკუას სიკვდილი... იმისათვის, რაც მაშინ მოხდა, ვინ უნდა მოიხადოს ბოდიში? იქაც ხომ ქართველი არ შესულა იარაღით.

გოგი გვახარია – ეს სერიოზული კითხვაა და მას პასუხი უნდა გაეცეს.

მანანა დარჯანია – მაშინ იქ, მერწმუნეთ, ქართველებთან ერთად აფხაზებიც დაიღუპნენ. სოხუმის უნივერსიტეტში არსებობდა აფხაზური, ქართული და რუსული ფაკულტეტები. ბევრმა ქართველმა პროფესორმა, თუმცა იყვნენ პატიოსანი ადამიანებიც, უნივერსიტეტი სავაჭრო ადგილად აქცია. დასავლეთ საქართველოში, ვისაც ფული ჰქონდა, ყველა იქ ჩამოდიოდა. რამდენიმე ქართველი პროფესორი აკეთებდა ფულს და აფხაზ რექტორს უნაწილებდა. მაგრამ ალექო გვარამიას მოსვლის შემდეგ სიტუაცია შეიცვალა. რუსეთიდან ჩამოსულმა პროფესორმა ფულის საკეთებელი გზა გადაუკეტა ქართველ პროფესორებს. მათ ქართული უნივერსიტეტის გამოყოფის საკითხი ამის შემდეგ დასვეს და სტუდენტობაც აიყოლიეს. აფხაზები მეკითხებოდნენ, ხომ არ იგეგმებოდა მართლა თბილისიდან ქართული ფილიალის გახსნა. თბილისის პოლიტიკამ მიიყვანა მაშინ საქმე შეჯახებამდე უნივერსიტეტში.

უცნობი მამაკაცი – თქვენ თუ იცით, რაში მდგომარეობდა 1989 წლის 9 აპრილის აქციის არსი, რატომ დავიწყეთ ეს აქცია?

მანანა დარჯანია – 9 აპრილის შესახებ აქ ყველასთვის ცნობილია.

თამაზ ცანკოშვილი, ეროვნული დამოუკიდებლობის პარტიის წევრი – აქცია 4 აპრილს სამედიცინო უნივერსიტეტთან სწორედ თქვენს მიერ განხორციელებული მოვლენების გამო „ილია ჭავჭავაძის საზოგადოებამ“ დაიწყო. მაშინ გამოყარეს რუსთაველის თეატრი, დაარბიეს ქართული სკოლა და უნივერსიტეტი. ეს ყველაფერი დაგეგმილი პროვოკაცია იყო. მათზე რომ არ წამოგებულყო ქართული ეროვნული მოძრაობა, ამიტომ გადაიზარდა აპრილის აქციები პოლიტიკურ აქციაში. ამის შემდეგ დავაყენეთ ჩვენ პოლიტიკური მოთხოვნები.

გოგა ხაინდრავა – უკაცრავად, ვინ დააყენა საქართველოს დამოუკიდებლობის საკითხი? კონკრეტულად ვინ დააყენა?

გიორგი ბურჯანაძე, ქრისტიან-დემოკრატიული კავშირი – მთავარი ის არის, რომ ქვეყანაში დღემდე არ დამდგარა დამნაშავეების პასუხისმგებლობის საკითხი. სასამართლო პროცესები არ დაწყებულა და არც დაიწყება. არც ლუსტრაციის კანონი მივიღეთ. ჩვენი უმრავლესობის უმრავლესობამ ამ კანონზე უარი თქვა. ჩვენ პასუხისმგებლები ვართ იმაზეც, რაც რამდენიმე წლის წინ ცხინვალის რეგიონში მოხდა. პრესკონფერენციაც მოვიწვიეთ. მაშინ ადამიანები დაიღუპნენ, მაგრამ ამისთვის პასუხი არც პოლიტიკურ და არც სამხედრო მოღვაწეს არ უგია. ასევე იმ ქართველების პასუხისმგებლობის საკითხი არის დასაყენებელი, რომლებიც იყვნენ პოლიტიკურ ხელმძღვანელობაშიც. მაგრამ ვთქვათ ის, რომ მაშინდელი პოლიტიკური ხელმძღვანელი მთელ მსოფლიოში დემოკრატიის მამად და ქვეყნების გამაერთიანებლად მიაჩნიათ. რა დაშავა ქართველმა ერმა იმ დანაშაულის გამო, რომელიც აფხაზებმა ჩაიდინეს? რატომ სთხოვთ პასუხს საზოგადოებას, როდესაც კონკრეტული ადამიანები არიან დამნაშავეები?

მეორე საკითხი, „გერეუს“ ოფიცერი არ არის არძინბა? არ იყო ეს აგენტურული ომი, ორ მარიონეტს შორის ომი? ეს ხომ სიმართლეა. საზოგადოება, უბრალო ადამიანები რა შუაშია. თქვენ თუ გინდათ, მოიხადეთ ბოდიში, პრობლემა არ არის. თუ საქმეს წაადგება, მეც მოვიხდი, არც ამაშია პრობლემა. მაგრამ პოლიტიკურად როგორ გადავწყვიტოთ საკითხი? არის საერთაშორისო საზოგადოება მზად იმისთვის, როგორც კოსოვოში დააბრუნა მოქალაქეები, აქ, აფხაზეთშიც, ისევე დააბრუნოს? საერთაშორისო საზოგადოება და გარემო ამისთვის მოუმზადებელია. ეს არის სწორედ პრობლემა. კი ბატონო, დღეს არაფერს ვიტყვით რუსეთზე, მაგრამ საზოგადოებისთვის ამას რა მნიშვნელობა აქვს. ჩვენ ხომ საკუთარ თავს ვიტყუებთ. მთავარია, როგორც კოსოვოში დააბრუნეს მოქალაქეები, ისე დააბრუნონ აქაც და მერე თუნდაც ყოველ ხუთ წელიწადში ერთხელ ჩაატარონ რეფერენდუმი.

მალხაზ ჩემია – მე თქვენი ორგანიზაციის ვებ-გვერდზე წავიკითხე დღევანდელი დისკუსიის შესახებ. ორი თვეა, აქტიურად გეკონტაქტებით, მაგრამ თქვენგან პასუხი არ მიმიღია. ორი შეკითხვა მაქვს – თქვენს მიმართვაში არის ასეთი ფრაზა – „გვაპატიეთ, რომ ქართველებად იწოდებიან ადამიანები, რომლებიც ისროდნენ.“ უკაცრავად, მაგრამ 1993 წლის 29 სექტემბრამდე ვისროდი. წლები გავიდა და დღეს, მას შემდეგ, რაც გაერომ შეგვანებდრა, ჩემი ყოფილი მოწინააღმდეგეები ჩემი მეგობრები არიან. დღეს ჩემი ყოფილი მტერი ჩემს სახელზე ილორის ეკლესიაში სანთელს ანთებს და ეს ბოდიშის მოუხდელად ხდება. ხელი გადავხვეით ერთმანეთს, ბოდიშის სიტყვები არ დაგვჭირვებია. თქვენ რატომ იხდით ჩემს ნაცვლად ბოდიშს, ან იმის გამო, რომ ქართველებად ვიწოდებით ისინი, ვინც ვისროდით?

მეორე შეკითხვა – თქვენს მიმართვაში ვკითხულობთ – „ჩვენ გვინდა აფხაზებს ბოდიში მოვუხადოთ ომის დაწყების გამო“. უკაცრავად, მაგრამ ლიხნის წერილმა არ დაიწყო ეს ომი? ეს კონფლიქტი ხომ ორი საუკუნის განმავლობაში მზადდებოდა. მათ არსებული კონფლიქტი გამოიყენეს. ერთადერთი, რაც ბოდიშის მოუხდელად უნდა ვუთხრათ აფხაზებს, ის არის, თუ რატომ ვერ გამოვნახეთ საერთო ენა. როგორც უკვე გითხარით, ყოფილი მტრები ჩემი მეგობრები გახდნენ. მე შეურაცხყოფილი ვარ თქვენი მიმართვით.

ნოდარ ნათაძე – ქართულ-აფხაზური კონფლიქტის ინსპირაცია რუსეთის მიერ მე-19 საუკუნის 60-იანი წლების შემდეგ დაიწყო. მოგახსენებთ მისი დაწყების მიზეზს. მუჰაჯირობის პროპაგანდისა და აფხაზი ხალხის დიდი ნაწილის გასახლების შემდეგ დარჩენილ აფხაზ მოსახლეობასაც რომ არ დაეტოვებინა აფხაზეთი, იქ მყოფმა ქართველმა მოხელეობამ, დიდი მუშაობა გასწია. ამის გამოვლენის შემდეგ დაიწყო რუსეთის მხრიდან ქართველებსა და აფხაზებს შორის შუღლის ჩამოგდების მცდელობა. ეს ისტორიული ფაქტია, ასე, რომ ამ კონფლიქტის დაწყება დაახლოებით 130 წლით და არა 200 წლით უნდა დავათარილოთ.

უნა ნანუაშვილი – გეთანხმებით, იმაში, რომ ძალიან ბევრი რამ იყო ინსპირირებული. და რომ არც შევარდნაზე და არც არძინბა არ გამოხატავდნენ ქართველი და აფხაზი ხალხის ინტერესებს. აფხაზებსაც ჰყავთ თავიანთი გმირები, რომლებიც საკუთარ სახლ-კარს იცავდნენ და ამ ომში ჩვენც გვყავდა გმირები. ჩვენ ამ ტექსტში მარტო იმაზე ვსაუბრობთ, რომ უნდა ვალიართ ჩვენი იმდროინდელი სამხედრო ფორმირებების - არა აქვს მნიშვნელობა, „მხედრიონი“ იყო, თუ სხვა - შეჭრა აფხაზეთში. ვიმეორებ, გმირები ორივე მხარეს ჰყავს და მათ ხსოვნას რომ პატივი უნდა ვცეთ, ამას არავინ უარყოფს.

დავით არაბიძე, განათლების ეროვნული კავშირი – მე შევეცდები, ფაქტებით ვისაუბრო. პირველი – განათლების ეროვნული კავშირის ეგიდით 2005 წლის 11 მარტს პარლამენტმა 1991-92 წლების დეკემბერ-იანვრის მოვლენებს პოლიტიკურ-სამართლებრივი შეფასება მისცა და მას ანტიკონსტიტუციური შეიარაღებული სახელმწიფო გადატრიალება უწოდა. ასე რომ, საუბარი იმაზე, ისინი სამხედრო საბჭოს წამოადგენდნენ თუ სახელმწიფო საბჭოს, არ არის. პოლიტიკურ-სამართლებრივი პასუხისმგებლობა ჩადენილ ქმედებებზე იმ უკანონო რეჟიმის ფუნქციონერებმა უნდა იკისრონ. მეორე – 1988 წლის ივლისში, საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის კონფერენციას დამაბეზლებელი წერილი გაეგზავნა. ეს ვინ გააკეთა, ცნობილია. კიდევ – რაც შეეხება იმას, თუ ვინ აღმართა მოძმეზე ხელი პირველმა, ამაზეც მოგაწვდით ფაქტებს. 1989 წლის 1 აპრილს ქართულ მოსახლეობაზე განხორციელებული ორგანიზებული და მობილიზებული თავდასხმა, რომელსაც გუდაუთის რაიკომის პირველი მდივანი ხელმძღვანელობდა, ქართული მოსახლეობის აფხაზეთიდან გამოდევნას ისახავდა მიზნად. ჩვენ კარგად ვიცით, რომ ეს სტრუქტურები მოსკოვიდან იმართებოდა. კიდევ ერთი ფაქტი – ეროვნული მოძრაობისა და ეროვნული ხელისუფლებისთვის ზოგიერთებს ხელი რომ არ შეეშალათ, 1991 წლის 9 აპრილს ძალიან კარგი კომპრომისი იქნა მიღწეული აფხაზეთთან. ახლა ასეთი კომპრომისების მიღწევა შეუძლებელია.

სიმონ კობაძე – ძალიან საწყენია, რომ არ შეგვიძლია ერთმანეთთან ურთიერთობის მოწესრიგება. ბევრი შემიძლია ვიამბოთ აფხაზეთის ომის შესახებაც და მანამდე მოვლენებზეც. მე სოხუმელი ვარ, 23 წელი ვიცხოვრე სოხუმში და აფხაზეთთან კარგი ურთიერთობა მქონდა. როდესაც ერთი ჩემი ძველი ნაცნობი აფხაზის შვილის თვითმკვლელობის ამბავი გავიგე, დავურეკე და მივუსამძიმრე, ვუთხარი, რომ ძალიან მეწყინა. გაგრაში დაიღუპა ჩემი ძველი მოსწავლევც. ესეც ძალიან მტკივნეული იყო ჩემთვის. მაგრამ მე ისიც ვიცი, რომ ჩვენს წინააღმდეგ აფხაზეთმა 1000-ზე მეტი ვაგონი რეაქტიული ჯურვი და ნაღმი გამოიყენეს. აფხაზებს თავისი იარაღი არ ჰქონიათ. ან დღეს როგორ გაიხსნა იქ 15 ბანკი?

აფხაზეთი დაიკარგება ამ ჭიდაობაში. არ ვიცი, პროდუქტიულია ასეთი დისკუსიები? ბ-ნო გოგა, თქვენ ხომ იცით, რომ გაგრა რუსებმა აიღეს. ამას არც რუსები მაღავენ. ეს ჩემი საქმეა, ვის მოვუხადო ბოდიში. ვია ჯანაშიას იქ არ უომია, ხუროთმოძღვარი იყო და

ეკლესიასთან 27 სექტემბერს ხალხს მოუწოდებდა, ერთმანეთისთვის არ ესროლათ. დახვრიტეს ეს ბიჭი. უამრავი ასეთი ფაქტი გამახსენდება.

უცნობი მამაკაცი – შევთანხმდით, რომ რუსეთის როლზე ამ კონფლიქტში, არ ვისაუბრებდით. მეორე საკითხია, თქვენ ამ საკითხს თქვენი ორგანიზაციის სახელით აკეთებთ თუ საზოგადოების სახელით. ვიდრე წამოწვევდით ამ საკითხს, იქნებ ჯერ საზოგადოების აზრი გაგეგოთ. კიდევ ერთი საკითხი – წელან გერმანია ახსენეთ. ვერ დაგეთანხმებით. ეს სხვადასხვა საკითხია და შედარება უადგილოა. ორივე მხარეს მიუძღვის დანაშაული. ორივე მხარის ხელმძღვანელობამ, რომელიც პასუხისმგებელი იყო ამომრჩეველი საზოგადოების წინაშე, შეცდომები დაუშვა და აყვნენ ისეთ რაღაცას, რასაც არ უნდა აყოლოდნენ. ამას აფხაზეთიდან 300 ათასი ადამიანის გამოდევნა მოჰყვა. პასუხი ორივე მხარის იმდროინდელმა ხელმძღვანელმა პირებმა უნდა აგონ. მათ უნდა მოიხადონ ბოდიში საზოგადოების წინაშე.

უცნობი მამაკაცი – საკითხის ასე დასმით, უნდა მოვუხადოთ თუ არა ბოდიში აფხაზებს, ჩვენ ვალიარებთ, რომ ეს ეთნოკონფლიქტი იყო. ამით კი, არსებული სიტუაცია კიდევ უფრო შეგვეყვავს ჩიხში. ყველასთვის ნათელია, რომ ეს რუსეთის მიერ საქართველოს ტერიტორიის მიტაცების კარგად შემუშავებული სქემა იყო.

ვახუშტი მენაბდე, სტუდენტი – საინტერესო მოსაზრებები იყო გამოთქმული, მაგრამ ფაქტია, რომ მუდმივად წარსულისკენ ვიხედებით. სულ ვიღაცას ვაბრალებთ დანაშაულის ჩადენას. ვთქვათ, დაისაჯნენ ისინი. რას მივიღებთ ამით? ამოიწურება ამით კონფლიქტი?

კონფლიქტი ხომ რეალურად არსებობს, ხომ არსებობს ორი დაპირისპირებული საზოგადოება? პირადად ჩემთვის, აფხაზეთის დაბრუნება არ ნიშნავს მხოლოდ ტერიტორიის დაბრუნებას. ეს, პირველ რიგში, აფხაზი საზოგადოების დაბრუნებაა. ჩვენ თუ დათმობებზე არ წავალთ და ჩვენს წილ პასუხისმგებლობას არ ვიტვირთავთ, არაფერი გამოვა. მე მაშინ ორი წლის ვიყავი, მაგრამ ვიღებ იმ ყველაფერზე პასუხისმგებლობას, როგორც ქართველი.

რუსულან მარშანია – ყურადღებით ვისმენდი აქ გამოთქმულ მოსაზრებებს და მივხვდი, რომ მას, ვისაც სურს მონანიება, საკუთარ თავზე პასუხისმგებლობის აღება და შეცდომების აღიარება, ის იპოვის პრობლემის გადაჭრის გზას. ვისაც არ უნდა, ის ყოველთვის დაიწყებს მიზეზების ძებნას. მთავარია, ჩვენ გვინდა თუ არა შერიგება აფხაზეთთან, გვინდა თუ არა აფხაზებისა და აფხაზეთის დაბრუნება. ეს არის მთავარი. ვისაც ეს სურს, ის შეცდომებსაც აღიარებს. მონანიება კი მხოლოდ ძლიერებს შეუძლიათ. მხოლოდ ძლიერ პიროვნებას შეუძლია დანაშაულის აღიარება. ყველას ჩვენ-ჩვენი გვაქვს მოსანანიებელი. 15 წელი გავიდა. წლების გასვლასთან ერთად პრობლემა სულ უფრო მძიმდება. თუ გვინდა აფხაზეთთან შერიგება, უნდა გადავდგათ კიდევ ასეთი ნაბიჯი. აფხაზეთში ჩვენს ასეთ ნაბიჯს ელიან.

ნინო თარხნიშვილი, ჟურნალისტი, ადამიანის უფლებების საინფორმაციო და სადოკუმენტაციო ცენტრი – აქ არ არის იმის საშუალება, უშუალოდ გავეცნოთ აფხაზთა პოზიციას ამ საკითხზე. ამიტომ გავაცნობთ ერთ-ერთ აფხაზურ საიტზე გამოთქმულ აზრებს. ერთი აფხაზი წერს: „მე ცუდს ვერაფერს ვხედავდი იმაში, რომ თავის დროზე ხელში იარაღი ავიღე და მომხვდურებისგან ვიცავდი საკუთარ სახლ-კარს“, იქვე ვკითხულობთ: „მყავს 12 წლის ძმა, რომელიც იმ იდეოლოგიით იზრდება, რომ ქართველები მტრები არიან. მათი სახით მტრის ხატია შექმნილი“. საინტერესოა, რა იქნება ჩვენი შემდეგი ნაბიჯი. ჩანს, რომ არც ჩვენი, არც აფხაზური მხარის საზოგადოება ბოდიშის მოსახდელად მზად არ არის. ორივე მხარე გახლენილია.

გოგი გვახარია – აფხაზური მხარე გახლენილია?

ნინო თარხნიშვილი – თუ იმ საიტის მიხედვით ვიმსჯელებთ, ამ საკითხზე მათი აზრი არაერთგავროვანია. ბოდიშის კამპანიას იქ ზოგი დადებითად აფასებს, ზოგიც, უარყოფითად.

გოგი გვახარია – გმადლობთ. ალბათ, მართლაც, ვიდრე ქართველებსა და აფხაზებს შორის ნდობა არ აღდგება, ბოდიშის მოხდას აზრი არ ექნება.

ნინია კაკაბაძე, კინომცოდნე, ჟურნალისტი – როდესაც ამ დარბაზში გამომსვლელებს ვუსმენდი, ისეთი შთაბეჭდილება მრჩებოდა, თითქოს ჩვენსა და აფხაზებს შორის არავითარი პრობლემა არ არსებულა. არ მესმის, მართლა გვჯერა ამის, თუ თავს ვიტყუებთ. მე ამ საზოგადოების წევრი ვარ და პასუხისმგებლობას ვიღებ ქართულ საზოგადოებაზე. ვფიქრობ, მაშინ საზოგადოება უფრო ძლიერი რომ ყოფილიყო, მშვიდობისკენ უფრო მეტად მიმართული, მოვლენები ასე არ განვითარდებოდა. საზოგადოება ქმნის სახელმწიფოს, და სამწუხაროდ, ამ ქვეყანაში მას არც მაშინ უარსებია და არც ახლა გვაქვს. გასაგებია, რომ ეს კონფლიქტი რუსეთის მხრიდან იყო ინსპირირებული. ამაზე წამოვეგეთ ჩვენც და აფხაზებიც, მაგრამ თუკი არ დავიწყებთ დიალოგს, და თუნდაც, ბოდიშის მოხდას, ეს კონფლიქტი არასოდეს მოგვარდება. მე ვიღებ საკუთარ თავზე იმ საზოგადოების პასუხისმგებლობას, რომელსაც წარმოვადგენ და მზად ვარ ნებისმიერ წუთს, ნებისმიერ აფხაზს, თუნდაც მას, ვინც ბიძაშვილი მომიკლა, მოვუხადო ბოდიში იმისათვის, რომ გადავღვა ნაბიჯი მათთან ურთიერთობის დასაწყებად.

ჩვენ არ შეგვიძლია აფხაზებთან ლაპარაკი, მუდმივად რუსებს ველაპარაკებით. ყველაზე კარგი იარაღი კი, აფხაზებთან შესარიგებლად რუსეთის მთლიანად იგნორირებაა. დაუწყეთ ლაპარაკი აფხაზებს. სანამ ასეთი საზოგადოება იქნება, მანამდე არც სახელმწიფო იარსებებს. იქ ბადაფშის გარდა ბევრი ადამიანი ცხოვრობს და არც ერთს არ უნდა ჩვენთან ერთად ცხოვრება. არ არის აუცილებელი, ველოდოთ, როდის მოიხდის ბოდიშს შევარდნაძე.

ლელა გაფრინდაშვილი, ფილოსოფოსი – ჩვენ ვიმყოფებით ფონდში, სადაც ითქვა, რომ თუ გინდა იყო ადეკვატური, უნდა ჩაერიო პროცესში, თუ ვერ ერევი, არ ხარ სიტუაციის ადეკვატური, ანუ, არ ხარ რეალისტი. მე, მაგალითად, ვიცი, რისთვის უნდა მოვუხადო აფხაზებს ბოდიში – ჩვენ ხმამაღლა არ ვლაპარაკობდით იმ საშინელ და სამარცხვინო ფაქტებზე, როცა აფხაზეთიდან მოპარული ქონება ჩამოჰქონდათ. ჩვენ თუ ვალიარებთ ასეთ შემთხვევებს, აფხაზებიც იძულებულნი იქნებიან, თქვან სიმართლე.

ივლიანე ხაინდრავა, პარლამენტის წევრი – მე არ მაშფოთებს ბ-ნ ნოდარ ნათაძის პოზიცია, რომელსაც დიდი ხანია, ვიცნობ, მაგრამ ჩემს შეშფოთებას იწვევს ის, რომ ამ პოზიციაზე ჩამოდის გიგა ბოკერია და მისი ახლო გარემოცვა საქართველოს პარლამენტში, ანუ მთლიანად ხელისუფლება, იმიტომ რომ დღევანდელი მთავრობის წარმომადგენელმა ირაკლი ალასანიამ 2005 წლის 14 აგვისტოს განაცხადა, რომ ჯარის შეყვანა აფხაზეთში მძიმე შეცდომა იყო და მან სერიოზულ ტრაგედიამდე მიგვიყვანა. ვფიქრობ, აქედან ერთი ნაბიჯია აღიარებამდე. უფრო სწორად, ეს წინადადება უკვე აღიარებაა. ერთი ნაბიჯია დარჩენილი ბოდიშის მოხდამდე და ძალიან ვწუხვარ, რომ ეს ნაბიჯი გადაგებული არ არის. რაც შეეხება პასუხისმგებლობას ზოგადად, მეც, როგორც ქართული საზოგადოების ერთ-ერთი წევრი, დიხსაც ვარ პასუხისმგებელი გამსახურდიას ხელისუფლებაში მოსვლაზეც, შევარდნაძის ხელისუფლებაში მოსვლაზეც, გადატრეილებაზეც, დღევანდელი ხელისუფლების მოსვლაზეც და იმაზეც, რაც მოხდა აფხაზეთში. ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში, ალბათ მე რაღაც დავაკელი, თუმცა მესმის, რომ ვერც ერთ აქ ჩამოთვლილ ფაქტს წინ ვერ აღვუდგებოდი, მაგრამ როგორც ამ ყველაფრის მონაწილე, ყველას გულწრფელად გიხდით ბოდიშს იმისთვის, რომ ვერც ერთ ამ მოვლენას წინ ვერ

აღვუღეჟი და ბოღიშის მოხღის არ მრცხვენია. მე გამოვღივარ ძღიერი
პოზიციებიღან და არა ლაჩრის პოზიციებიღან.